

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Kolozsvár,2010

Lang Adolf munkássága

Varga Orsolya

Művészettörténet, III. év

Tartalom:

1. Bevezető
  - 1.1. A korszakról
  - 1.2. Kutatástörténeti háttér
2. Lang Adolf élete
3. Lang Adolf építésze
4. Bukarest
  - 4.1. *Nationala* Biztosítótársaság palotája
5. Kolozsvár- Az egyetemi könyvtár terve
  - 5.1. A könyvtár történetéről
  - 5.2. A pályázat
  - 5.3. Lang Adolf terve
6. Torda
  - 6.1. Vigadó
  - 6.2. Posta és Pénzügyi palota
7. Függelék
  - 7.1. Műveinek jegyzéke
  - 7.2. A Kolozsvári Egyetemi Könyvtárhoz készített tervek
8. Bibliográfia

1. Bevezető

1.1. A korszakról

A művészeteknek, legyen az festészet, szobrászat, építészet vagy bármilyen egyéb műfaj, a szépség közvetítésén, a világlátás alternatíváinak megmutatásán kívül mindig van egy másodlagos, de korántsem elhanyagolható jelentésük. Eszerint pedig történelmi forrásokként lehet értelmezni az egyes műalkotásokat. Tükröt tartanak saját koruk elé, ez a tükör pedig néha ferde és torzképet mutat, néha bántóan részletes, néha pedig idealizál. A történelemmel vagy művészettörténettel foglalkozó embereknek pedig elengedhetetlen, hogy megtanuljanak olvasni ebből az igazán gazdag forrásanyagból, mert ezek sosem hazudnak, mindössze helyesen kell értelmezni őket. Témám szerint a századforduló íratlan forrásait igyekszem feltárni, egy építész élete és munkássága által.

Fontosnak tartom viszont a korszak tények szerinti rövid ismertetését, hogy könnyebb legyen kontextusba helyezni az életművet.

„A XIX. század utolsó harmadában a tőkés társadalom a fejlődés szakaszába lépett. A termelés egyre erősebben koncentráldott, egy-egy ágazatban monopolhelyzetet kivívó tőkéscsoportok (szindikátusok, konszernek, kartellek, trösztök) jutottak uralomra.

Az iparilag fejlettebb országokban tökefölösleg halmozódott fel s jelentkeztek az első túltermelési válságok. Védekezésül megindult a harc a monopóliumok között a piacért, a befektetési lehetőségek, a nyersanyag lelőhely biztosításáért. A növekvő feszültség, a kirobbanó háborúk ellenére ez a néhány évtized a gazdaságban, s az építészetben, a művészetek terén is a lendületes fejlődés kora.”¹

Ez a korszak jelentette az Osztrák-Magyar Monarchia utolsó, nevezhetjük fénykorának, amikor még valódi gazdasági potenciállal rendelkezett. Példaként említhetnénk, a bányászat dinamikus fejlődését, mely a nehézipar előrelépését is lehetővé tette. Az acéltermelés területén az első világháború előtt Donawitz (Stájerországban, Leobentől 3 km-re fekvő falu) már Európa élén állt. Az ipar fejlődésére az új építőanyagok feltalálása is kihatott, 1855-ben létrehozták például az első osztrák cementgyárat Perlmoosban. Az iparosodásnak ezen lendületes szakasza természetesen nem csupán pozitív hatásokat eredményezett, természetszerűleg

---

¹ Szentkirályi Zoltán és Détschy Mihály: *Az építészet rövid története*, 212. old., Műszaki kiadó, Bp., 2007

megnőtt a munkások száma, viszont lakás nem volt elég, így ők nagyon rossz körülmények között éltek, ennek köszönhető leginkább a bérházak tömeges megjelenése, jobb vagy rosszabb minőségben. A kisüzemek száma is jelentősen lecsökkent, hiszen csak nagyon nehezen tudták felvenni a versenyt a nagyvállalatokkal. Ilyen kiskereskedőként kezdte a Julius Meinl-cég alapítója is, aki 1862-ben, Bécsben minőségi élelmiszerre, elsősorban kávékereskedésre szakosodott, mára pedig Európa szerte elismert márkává vált.

Az ipari változások, a technika fejlődése, a világ gyorsulása az építészetben is jelentős átalakulásokat eredményezett, leginkább az anyaghasználat és az építészeti feladatok szintjén. Az egységes korstílusok napja már leáldozóban volt, az építészet pedig egy merőben új lélegzetvételre készülődött, mégpedig a nem stílus tiszta historizmus. Bármely stílus hangulatában képesek voltak új, sohasem látott formákat kitalálni és a már létezőket teljesen új módon összeilleszteni, ebben állt a korszak építészeti merészsége.

A XIX. század második felében már mindent tudtak a régiek építészetéről. „Terveztek gótikus középületet, román templomot, reneszánsz palotát, barokk lakóházat s klasszicizáló múzeumot.”²

Tisztában voltak azzal is, hogy a vertikális hatást leginkább oszlop- vagy lizéna sorok segítségével érhetik el, a nagyobb ablakokhoz román vagy gótikus ívek a legalkalmasabbak és így tovább. Kötött szabályok nem alakultak ki, az épületeket, elvileg rendeltetéstől függetlenül, bármilyen stílusban lehetett tervezni, de voltak olyan általánosan elfogadott vagy inkább berögzült elméletek, melyek szerint egy-egy stílus jobban megfelelt valamilyen adott funkciónak, mint például a múzeumok legtöbbjét klasszicizáló stílusban építették, más típusú terveket sok esetben visszautasítottak.

Hogy megérthessük, hogy a változó világ miért is gyakorolt közvetlen hatást az építészetre is, meg kell ismernünk néhány részletet. Vegyük először az objektív okokat, a fejlődő nagyvárosok drága telekárakat eredményeztek, ezek pedig kikényszerítették az egyre magasabb épületeket és az egyre nagyobb közintézmények elveszítették megszokott léptékeiket és egyre több épületrészből álltak össze. Így az épületek méreteikből vagy funkciójukból következő arányok már nem tudtak

---

² Szentkirályi Zoltán és Détschy Mihály: *Az építészet rövid története*, 212. old., Műszaki kiadó, Bp., 2007

megfelelni a stílus tisztaság igényeinek, ezért a minőség érdekében változtatásokat kellett bevezetni.

Ami az épületek külsejét illeti megtartották a szintek rangsorolásán alapuló s a plasztika fokozásával a középtengelyt kiemelő formálási elvet. A kiemelt nyílástengelyt diadalív-motívummal hangsúlyozták, de egyes esetekben akár háromtengelyes kialakítást is létrehozhattak. A homlokzaton kihangsúlyozott részek általában a reprezentatív helyiségeket takarták.

„A korai eklektika korában a kisebb, három-, négyemeletes homlokzatokat a klasszicizmusból átvett, emeleteket összefogó falpillérek tagolták, a magasságot a romantika sűrűgyámköves főpárkányával, emeletenként könyöklőpárkánnyal osztották.”³

A tér és tömeg alakításában új megoldások nem igazán születtek. A reprezentatív terek szervezésénél leginkább az axiális térsorolást részesítették előnyben, a tömegformálásban pedig a szimmetria uralkodott.

A belső terek specializálódtak, a különböző épülettípusok más-más elrendezést igényeltek. A befoglaló formák centrális, szimmetrikus kompozíció mentén szerveződtek, az épületrészek alá-fölérendeltségi viszonyban álltak a belső funkcionalitást elősegítve. Ez még a reneszánsz felfedezése (egyszerű formák, szimmetria), de tökéletesen alkalmazható volt az eklektika korszakában is.

Előszertettel használt elemként maradtak meg a lépcsők, kupolák, az egymásba nyíló helyiségsorok, és a belső udvar, főként bevilágító szerepe miatt. Gyakorivá vált a függőfolyosók helyett a fogatolt lépcsőházak alkalmazása, egyre világosabban különült el a fő-és mellék helyiségek sora, így bonyolultabb térkapcsolatok születtek.

Anyaghasználat szempontjából ellentmondásos idősakkal van dolgunk. A haszonelvű ipar szempontjai ellentétben álltak a formai igényeket támaztó építészekéivel. A tipizálás, a sorozatgyártás gátat szabott az építészek formai gondjainak megoldásában viszont az ipari fejlettség a szerkezetek specializálódását hozta magával, a vasgyártás és általában a technológiai fejlődés minőségi eredményeket hozott, egyre jobb szerkezeteket, melyek a lehetőségek tágítását szolgálták. Követ már csak burkolatként használták, a padlót kőpótló anyagokkal alakították ki, a mennyezet sík födeme pedig gerendás rendszert igényelt. Elterjedt a vasszerkezet, amit például kupolák esetében használtak sikerrel (pl.: Esztergom).

---

³ *Az építészet története*, Kalmár Miklós: *Historizmus és századforduló*, 203.old. Nemzeti tankönyv kiadó, Bp, 2001

Fellendült a kerámiaipar és az üvegyártás és ezeknek az anyagoknak a nagyon széles körű alkalmazása. Történeti formákat hoztak létre korszerű anyagokból.

Felmerült a fedett utca ötlete és ennek lett az eredménye az eklektika tipikus városi tere az üveggel fedett piac, bevásárló hely, áruházi tér, ahol a galériás szinteket látványos lépcsők kötötték össze. Melyek az áttekinthetőség, az árukészlet bemutatásának (kapitalizmus, szabad verseny, árubőség, elérhető árak) céljával épültek.

A téralakítás legszélsőségesebb esete lett a pályaudvari csarnok, ahol a belső homlokzat jelentősége csökken, a lefedés és a berendezések javára. A szigorú funkcionális rend szerint működtek, feladatuk a személy- és vonatforgalom kényelmes lebonyolítása, a kellő szellőzés és megvilágítás megoldása.

„A városépítészetben is kimagasló eredmények születtek. Az európai nagyvárosok képét döntő mértékben az eklektika határozta meg.

A kor építészei közül Franciaországban Villet-le-Duc, német területen Gottfried Semper és Heinrich Ferstel a legjelentősebbek. Magyarországon a stílus fő képviselői Ybl Miklós, Schulek Frigyes, Steindl Imre, Hauszmann Alajos, stb.”⁴

1.2. Kutatástörténeti háttér

Magyarország építésze kapcsolódott az európaihoz, mégis öntörvényűen alakult, az eklektika itt az a romantikából nőtt ki. Megjelenése szoros összefüggésben volt a megváltozott társadalmi renddel. A 1867-es osztrák-magyar kiegyezéssel kezdődően, az építkezési kedv soha nem ismert méreteket öltött, mivel biztosítani tudták a gazdasági hátteret és jól képzett mestereket, művészeket is. A meghatározó városépítészeti tervek szintén ekkor ültetődtek gyakorlatba, melyek ma is meghatározzák Budapest arculatát, ilyen például az Andrássy út, vagy a Nagykörút kiépítése, az opera épülete, Nemzeti Múzeum, a Szent István bazilika és a Szépművészeti Múzeum is ekkor épült csakúgy, mint sok egyéb más meghatározó épület.

Ebbe a vérkeringésbe kapcsolódik be a '70-es években Lang Adolf, prágai német építész.

---

⁴ Szentkirályi Zoltán és Détschy Mihály: *Az építészet rövid története*, 213. old., Műszaki kiadó, Bp., 2007

Lang nevével először egy vendéglőadás keretén belül találkoztam. Felkeltette a figyelmemet, mivel láthatólag sokat és sok helyen munkálkodott, természetesen nem is eredménytelenül, mégis nagyon keveset tudunk róla.

Lang Adolf életének a maga 65 éve, munkássága két legtávolabbi példájaként Finnországot és a mai Románia területét jelölhetnénk meg. Életéről vagy akár munkásságáról nincsen egyetlen olyan leírás vagy jegyzék sem, amely teljes képet tudna adni. A források nagyon szerteágazóak és nem csupán területileg, hanem ennek megfelelően nyelvileg is, meglátásom szerint a leginkább ennek köszönhető, hogy nem született nagyobb horderejű mű sem ebben a témában.

Úgy vélem szerencsés helyzetben vagyok ebből a szempontból, mert a magyar és a román területen egyaránt, tulajdonképpen komolyabb nehézség nélkül tudok kutatni. Ez természetesen, ha a teljesség igényét tartjuk szem előtt, akkor ki kell, majd egészüljön, leginkább a német nyelvű források, de a cseh adatok feldolgozásával is. Finnországban mindössze egyetlen évet töltött, ezért nem látom túl nagy valószínűségét annak, hogy az ottani források jelentős újdonságokkal szolgálnának, bár az *Építő ipar és építő művészet* című folyóirat beszámolója szerint nagyon megbecsülték építészünket az északi országban.

Eljutottunk az *Építő ipar és építő művészet* című folyóirathoz, mely kutatásom kiindulópontját képezi, jobban mondva annak a 1917-ben megjelent, 19-22. száma.

Ezekben a lapszámokban találhatjuk az egyetlen bővebb leírást Lang életéről, személyiségéről és munkáiról, itt szinte minden épület megtalálható és, ami számomra különösen fontos, hogy itt találtam meg az eddigi legrészletesebb leírást a bukaresti közfürdőről, hiszen a kutatásom gerincét a bukaresti időszak (1982-90), a tordai Vigadó és Posta és Pénzügyi Palota valamint a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárhoz készített terve képezi.

A bukaresti megtalált forrásanyag egyelőre nagyon szűkös. Az építészeti egyetemen, ahol Lang is tanított, tudnak róla, de nem igazán foglalkoznak a munkásságával. Ami a budapesti folyóiratban is szerepel, hogy egy közfürdőt, amit mára már lebontottak és a „Nationala” Biztosítótársaság palotáját ő építette, azt megerősítették. Ez utóbbi épületről Frederic Dame: *București în 1906* című könyvében találunk egy korabeli felvételt, de magára az építészre nem tesz utalást.

Ami meglepő számomra, hogy bár egy román nyelvű életrajzi lexikonban megtaláltam (Paul Constantin: *Dicționar universal al arhitecților*) és azt le is írja,

hogyan dolgozott Bukarestben, de a felsorolt művei között csak budapesti, szegedi, pécsi és kassai épületeit említi meg és a bukarestiekről nem ír semmit.

Láng Adolf, mint építész viszont elég sok kötetben megjelenik, de a legtöbb esetben csupán említés szintjén és az esetek nagytöbbségében ugyanazokat az információkat találhatjuk és ugyan ez vonatkozik nagyon sok épületére is.

Kutatásom célja, hogy kibővítssem az ismereteinket Lang Adolfról, hogy munkásságáról konkrét képet nyújthassak, épületeinek a lehető legteljesebb jegyzékével, és hogy jobban megismerhessük az építész életútját mely igen izgalmas és mozgalmas.

2. Lang Adolf élete

Építésünk, forradalmak és véres küzdelmek évében, egy olyan birodalomban mely nem ismert kompromisszumot, csakis az erő hatalmát. Munkássága pedig arra az időszakra tevődik, mikor a kompromisszum már létszükségessé vált.

1848. június 15.-én született Prága-Schmichov-ban. Anyai nagyapja Fürstlich Lichtensteinisches udvari építész volt, így tehát korán megismerkedett az építész szakma, mint olyan létezésével.

Négy évesen kezdte meg tanulmányait a prágai internátus reálgimnáziumában. Egészen negyedik osztályos koráig rossz rajzolónak számított, ezután viszont kivételes tehetségről tett tanúbizonyságot. Családja őrzi első érdekes rajzát, melyen ceruzával ábrázolt egy növényágot.⁵

Tanulmányait a bécsi Műegyetemen folytatta, ahol báró Heinrich von Ferstel⁶ kedvenc tanítványa lett.

A Műegyetemen ma is őrzi elméletileg korai rajzait.

Huszonkét évesen már Ferstel asszisztense volt és akkor hívják Budapestre, hogy a Sugárút Építő Vállalat vezetője legyen. Több épületet tervez az Andrassy úton, az Albrecht úton, a Bécsi utcában.

25 éves, amikor elkészíti a legszebb művének tartott régi Múcsarnok terveit. Emiatt a ki is tüntették a Ferenc-József rend lovagkeresztjével. „Családjában elmesélte, hogy a megnyitáskor egy alkalommal, ha rövid időre is, egyedül állott a Felséges Urral, amikor a művészetek mindenkori barátja egyszerre jó ismerősként, csaknem kollegiális hangon beszélt vele.”⁷

Feltehetőleg a Múcsarnok megnyitóján ismerkedett meg későbbi feleségével, Dr. Agai Adolfné úrnővel, aki részt vett abban az élőképben, amit a budapesti arisztokrácia egyes tagjai alkottak az ünnepség tiszteletére.

1879-ben, hogy milyen okból kifolyólag, azt nem tudni, de Lang visszaköltözött Bécsbe, viszont mikor már Pécsen építkezett, Piatsek Gyula egy beadvány keretén belül arra hivatkozott, hogy Langnak el kellett hagynia Budapestet egy összedőlt ház

---

⁵ Építő Ipar és Építő művészet, 1917, 19-23. Szám

⁶ Henrik von Ferstel, 1828 -1883 – osztrák építész, a bécsi akadémián Siccardburg és van der Null voltak a tanárai. Első műve az 1856-79. korai-gótikus stílusba épült bécsi Votivkirche, további épületei: a nemzeti bank, a protestáns templom Brünben, Viktor Lipót főherceg, Wertheim, Ofenheim és Liechtenstein bécsi palotáját, a Lloyd-épület Triesztben, a schottentemplomi főoltár Bécsben. 1866-tól bécsi politechnikum tanára lett, 1869-ben lovaggá, 1871. építészeti főtanácsossá, később báróvá tették.

⁷ Építő ipar..., 1917, május 20, 20. Szám, 124.old

miatt, de tisztázza azt is, hogy a megrendelő túl olcsón akarta felépíttetni, emiatt a falakat vékonyra kellett húzni. Hogy ez volt-e az oka a távozásának, az tisztázatlan, de időben erre a korszakra tehető, mivel „menekülési” helyül Bukarestet és egyéb európai városokat jelöl meg.⁸

Sokat tehát, Bécsben sem tartózkodott, Ferstel ajánlatára a hágai technikai akadémián lett tanár 1880-ban. Itt sem időzött sokat, de Jakab Dezső cikke⁹ szerint nagyon megkedvelték művészetéért és intelligenciájáért, több építkezést is rá bíztak, de erre vonatkozóan konkrét adatokat nem ismerünk, rajzai maradhattak fenn. Ott tartózkodásának ideje alatt megtanult hollandul és egy kivételes mecénásra is szert tett, Victor de Stuers, Directeur des Sciences et des Beux-Arts személyében.

Nem tudjuk, hogy miért hagyta el Hollandiát, de 1881-ben ismét Bécsben tartózkodott és innen ment Bukarestbe, ahol nyolc éven át tanított a Hidak és Utak Iskolájában (Școala de poduri și șosele), valamint Jakab Dezső írása szerint a Societé des Constructions Chef-Architekt-je lett, de erre semmilyen megerősítést nem találtam. Az itt eltelt nyolc év igen termékenynek bizonyult, de az erre vonatkozó adatok még igen töredékesek.

Tehetségét itt is elismerték a királyi pár (Károly király és Carmen Silva királyné) kitüntetéssel fogadták a Sinaia-palotában, ami Lang tetszését nem igazán nyerte el.

Büszke és hiú építész volt, nem mutatkozott neki nem tetsző társaságban, inkább olvasott, sokat és sokfélét (a klasszikusoktól a meséig), több nyelven beszélt, mohó tudásvágy jellemezte. Ez jelentette egyébként is számára a szórakozást a természetén kívül. Ha csak tehetett a szabadban tartózkodott, szerette a napsütést, a lepkéket és a virágokat.

Személyisége éppoly vitatott, mint tehetsége. Ha valaki csupán futólag ismerte, akkor rideg, feszes, gunyoros, büszke és hiú embernek tartotta, viszont ha valakit közelebb engedett magához, akkor feltárultak személyiségének alapvonásai, ezek az emberek szerették és tisztelték őt nagy műveltségéért és tudásáért, kiváló emberként tartották számon. Ami tehetségét illeti, nyilvánvaló, hogy ő sokkal inkább volt művész, mint mérnök, a szépségnek, a részletkiképzések finomságának, a bájos megoldásoknak sokszor alárendelte a funkcionalitás elveit.

1890 körül visszaköltözik Bécsbe, elfogja a meggazdagodás vágya, hogy aztán nyugodtan élhessen kedvteléseinek, de üzletemberként nem bizonyul sikeresnek,

---

⁸ Pilkhoffer Mónika: *Pécs története a századfordulón-1888-1907*, 206. old., Pannónia Könyvek, 2004

⁹ *Építő Ipar és Építő Művészet*, 1917, 19-23. Szám

gazdasági érzéke nem a legtökéletesebb, ez elcsüggeszti, de nem adta fel, már csak családjá miatt sem.

A sikertelen kísérlet után Budapestre költözött, itt egy építész irodájában beállt rajzolónak. Itt ismerkedett meg a szinte tíz évvel fiatalabb Steinhardt Antallal,¹⁰ ami új lehetőségeket nyitott meg előttük. Önállósodtak és saját irodát nyitottak. Ez a társas iroda sem állt fenn túl sokáig, de mindenképp jelentős épületek születtek ebben a korszakban. Érdekesség, hogy sok esetben csak Lang neve maradt fenn egy-egy épülettel kapcsolatban, mikor ez nem fedi a teljes igazságot, talán ez érezhető volt már a társulás ideje alatt is és ez is okozhatta a szétválásukat, pedig így lehetett volna valamiféle harmóniát megtalálni, a tapasztalt építész Steinhardt és a szépségért rajongó, művészi vénájú Lang között.

Furcsa véletlenként tartják számon, de építészünkre jellemző anekdotaként, hogy 1894-ben egy budapesti bérházépítésnél, leesett a második emeletről, s bár eszméletét veszítette, semmi baja sem lett és gyalog ment haza, és vendégeinek nevetve mesélte a történeteket. Hasonló esetet tudunk a bukaresti korszakból is. A Boulevard Hotel-nél folytatott munkálatoknál meglazult egy tartópillér és senkinek nem volt bátorsága megigazítani csak neki. Ennél a történetnél viszont vagy egy pár nem éppen egyező adat, de erre majd a Bukarestről szóló részben visszatérek.

Nagyon sok pályázaton vett részt s bár ezeknek csupán töredékét nyerte meg, a tehetségét, szép érzékét mindenképp el kell ismerjünk.

Életének ezen szakasza nem túl sikeres és a sok kudarc ismét vándorbotot adott a kezébe, újra Bécsbe költözik, de még tervez épületeket Magyarország területére.

A sorozatos balszerencséből kiutat talán Karl König bécsi műegyetemi tanár jelenthetett volna, aki asszisztenséül alkalmazta, de ő hamarosan meghalt.

Lang az utolsó években egy Bécsben élő budapesti munkatársával dolgozott, Bretschneider Frigyessel. Utolsó nyilvános szereplése a Karlsbad-i Kurhaus internacionális pályázatán volt és az egyik első díjat kapta meg. Viszont, hogy az épület valóban az ő tervei alapján lett létrehozva arról a források eltérő információkkal szolgálnak.

Utolsó rajza egy bécsi zsinagóga terve, mely biztosan nem valósult meg.

1912 nyarán derült ki, hogy nyelvdaganatban szenved, ennek az amúgy is súlyos betegségtípusnak ez egy különösen kegyetlen formája. Lang viszont nagyon nagy

---

¹⁰ 1856-1928, építész, Budapest.-i műegyetemen végzett

akaraterőről tett tanúbizonyságot, nem hagyta el magát, bízott a felépülésben és mosolygós, kedves maradt a végsőkig. Betegsége alatt sem volt tétlen, amíg bírt rajzolgatott, tervezett, olvasott, zongorázott és kedvenc foglalatosságát, az asztalosságot űzte.

1913. május 2.-án betegsége következtében éhenhalt.

Jakab Dezső, emberi vonásaiban nemes léleknek tartja, aki jó szívvel fordult mindenkihez, szeretettel karolta fel a tehetséges fiatalokat és barátaivá fogadta őket.

Szerette a természetet, a színes virágokat, innen eredeztethető mélységes imádata az olasz reneszánsz iránt.

Tisztán és precízen rajzolni és festeni, modellezni, maga javította ki a szobrász részleteket, maga rajzolta a szobafestő patronokat és ő mutatta meg a színezés rejtelmait (régii Múcsarnok teremdíszítései, az új képzőművészeti palota egyik nagyterének mennyezetén, melyet Schikedanz építőművész számára rajzolt, a Bp. Keleti pályaudvar érkező oldalának mennyezet díszítései is az ő rajzai után készültek). Mindössze munkájának és tehetségének elismerését várta volna, s hogy idős korára nyugodtan élhessen egy kertes, virágokkal teli házban, csalódnia kellett, az élet másképp alakult.

Temetésének napja életéhez hasonlított. Borult nap volt, de amikor a koporsót kivitték a kápolnából, a felhőkből egy napsugár tört át, hogy búcsút intsen még az elmúlt fájdalmas napokban is derűs és napsugaras kedélyű művésznek.¹¹

---

¹¹ *Építő ipar és építő művészet*, 1917, 19-23. Szám

3. Lang Adolf építésze

Amint azt már az életrajzi részben említettem Lang Adolf az 1970-es évek elején ment Budapestre, hogy ott a Sugárút Építő Társaságnak legyen a főépítésze. Legkorábbi épületei és ezen belül a főművének tartott régi Múcsarnok is itt található.

A régi Múcsarnok

A régi Múcsarnok 1875 és 1877 között, közadakozásból épült neoreneszánsz palota, előképéül a velencei palotákat és a Michele Sanmicheli féle veronai Palazzo Bevilacqua vehetjük. Lang fiatal építészként került a reneszánsz hatása alá és ez meghatározza egész pályafutását. S hogy miért van két eltérő területről származó előkép? Mert a velencei paloták az emeleten is nagyjából ugyanazt a felépítést használják, mint a földszinten, Lang ezért egy más típushoz nyúl, a társítás pedig igazán monumentális hatású építményt eredményezett.

Az épületen maga Láng is dolgozott, akár kézművesként is, a belső ornamentikás díszítményeket ő készítette, a freskókat pedig Lotz Károly festőművész.

Pompás belső és külső a korszakban osztatlan elismerést élvezett viszont alkalmatlannak bizonyult, mint múcsarnok éppen a belső túldíszítettsége miatt, az ott kiállított festmények nem tudtak érvényesülni, zsúfoltságérzetet keltettek. Így aztán a

műcsarnoknak építettek egy másik épületet ez pedig többféle funkciót is ellátott, ma az Iparművészeti Egyetem található benne.

Az Andrassy úton találjuk művei közül még a régi Zeneakadémia épületét és az 1-es szám alatt található Stern palotát.

Más alkotásai Budapesten a Solymossi-bérház, amiben ma a Szociális és Munkaügyi Minisztérium székháza található, az Erzsébet-körúti, 15 szám alatt található nagy bérházat, a Millenniumi kiállítás Fém- és Vasipari Csanokát, stb.

Vidéki alkotásai is igen szép számmal vannak, mint például a szegedi jelenlegi Móra Ferenc Múzeum épülete és az Anna Gyógy- és Termálfürdő, melynek stílusa igen közel állhat a később tárgyalandó bukaresti a közfürdőhöz, mivel itt is jelentkeznek a keleties hatások.

A pécsi városháza szintén az ő műve csakúgy, mint a kassai és a pécsi színházak, ez azért is fontos, mert a monarchia területén belül Fellner és Helmer, a nagy bécsi építészpáros mellett csak Lang és Steinhardt Antal kaptak engedélyt színház építésére. Lang munkásságát nagyon nehéz volna korszakolni, első kiemelkedő alkotása reneszánsz hatású, a már említett Műcsarnok, két késői alkotása, a tordai épületek a neobarokk kívánalmainak felelnek meg, de például mindkét fürdőjét már hatások itatják át és klasszicizáló épületeket is találunk a repertoárban, például a szegedi múzeum, ami ugye funkciójából adódóan maga után vonja a neoklasszicista stílusjegyeket.

Ami viszont egységes szinte minden épület esetében, azok a részletképzés finomságai, az a mosolygós báj mellyel minden épületet igyekszik áthatni.

A következőkben tárgyalt épületeknél létrejöttük időrendi sorrendjét tartom szem előtt.

4. Bukarest

Bukarest a kontrasztok városa, szokták mondogatni, azok, akik jártak ott és azok is, akik nem, hisz a sztereotípiák igen erősek. A román fővárosban valóban találkoznak a szélsőségek, itt egyesül és alkot igazán érdekes és különleges egységet a nyugati kultúra és román tradicionálisabb világkép. Ez a kettősség napjainkban is érezhető, de a századforduló környékén talán még intenzívebb volt, hisz europaisodás folyamata ekkor nagyon erős hatásokat gyakorolt a városra, többféle szempontból.

Ebben a korszakban érkezett Láng Adolf Bukarestbe, aki feltehetőleg 1882 és 1890 között tartózkodott ott. Ferstel, bécsi mestere és barátja szerzett neki állást, a bukaresti „Technikán”, és Societe de Constructions Chef Arhitectje lett, legalábbis ezt állítja a Budapesten megjelent *Építő ipar és Építő művészet* című folyóirat 1917-es egyik lapszáma. A román forrásokban ez úgy szerepel, hogy a *Hidak és Utak Iskolájának* lett a tanára.

Ennek az iskolának az épülete a *Gara de Nord* (Északi Állomás) közelében helyezkedett el, téglalaboritással és majolikadíszítéssel, mértékletes és komoly stílusban.¹²

Az iskola két éves előkészítőt foglal magába, ahova csak felvétellel lehet bejutni és a helyek száma korlátozott. A konkrét kurzusok négy évet foglalnak magukba és európai szintű diplomát biztosítanak. A diákok minden évben négy hónapot terepgyakorlattal töltenek. Az állam pedig minden évben finanszíroz 69 ösztöndíjast, akik az iskola elvégzése után közhivatalokban dolgozhatnak mérnökökként és visszafizethetik az államnak a taníttatásuk költségeit.

Ezen tevékenységén kívül természetesen tervezett is épületeket valamint egyes épületek átépítését vezette ő.

Ilyen általa tervezett épület a városi közfürdő, mely a *Biserica Enei* (Ene templom) utcában volt található és valószínűleg a 60-es évek első felében bontották le. Ma tömbházak állnak a helyén.

Sajnálatos, hogy lebontották, hisz korának egyik legszebb bukaresti épülete lehetett. Az *Építő ipar és Építő művészet* cikke szerint mór stílusban épült és télen a

---

¹² Dame, Frederic: *București în 1906*, 494, editura Paralela 45, București, 2007

medencéket színpaddá, a fülkéket pedig páholyokká lehetett átalakítani, ez szerkezeti szempontból is igen érdekes megoldásokat vonhatott maga után.

4.1. A *Nationala* Biztosítótársaság palotája

Nationala Biztosítótársaság palotája, kb. 1906-os felvétel

Ami ma is áll bár, átalakítva az a *Nationala* Biztosítótársaság palotája, a Doamnei utcában. Ez, csak úgy, mint a közfürdő egykor, a város szívében található, ezen az utcán helyezkedik el a Román Nemzeti Bank és a palotával szemben a Nemzeti Könyvtár épülete. Maga a biztosítótársaság 1881 decemberében alakult, így az épület is nem sokkal ezután kellett felépülni.

A főépület eredetileg kétemeletesre volt tervezve, itt is saroképülettel állunk szemben és a sarki része az épületnek nagyon szépen ki is van emelve, de a főnézet mégis a Doamnei utcai homlokzat, melynek különlegessége, hogy kissé homorú.

Az épület földszintjén üzlethelyiségek voltak találhatóak és valószínűleg irodák az emeleteken.

A főhomlokzat főtengelye a saroktengelyhez hasonló kiképzést kapott, de reprezentatívabb hatású. Mindkét esetben van erkély az első emelet magasságában, de míg a sarok tengelynél fedett és viszonylag zárt erkéllyel van dolgunk, addig a főtengely esetében nyitott az erkély szerkezete, viszont oszlopokat mindkét esetben használ csak más-más helyen és funkcióval.

A legtöbb nyílás, ajtó és ablak egyaránt egyenes záródású, kiegészülve néhány körablakkal, de azok inkább a tetőszerkezetben helyezkednek el, az egyenes záródású ablakok esetében még érdemes kiemelni az előttük elhelyezkedő balusztrádokat.

Az egész épületen inkább a szögletes formák dominálnak, bár találunk félköríves megoldásokat is, például éppen az erkélyek esetében.

Ezek a szigorúbb, szögletes formák jellemzőbbek az építész első korszakában készült műveire, ugyanakkor ez egy hivatalos intézmény székháza, aminek a tekintélyességét is lehet hangsúlyozni a merevebb, átláthatóbb formákkal. Ezáltal, azonban az épület nem válik unalmassá és egyhangúvá, sokkal inkább egyetlen lélegzetvételtre hasonlít, valami olyasmire, ami egészében lett kigondolva és nem darabokból összeállítva. A homlokzat sem válik statikussá csak nem egyféle hullámos mozgás érzékelhető rajta, hanem egy határozott fölfelé ívelő dinamika.

Ez az ívelést tökéletesen zárja le, ugyanakkor teret is enged a mozgás folytatódásának a tetőszerkezet, mely különböző háromszögeket kiadó formákból tevődik össze.

Meglátásom szerint, ez az épület eredeti formájában Lang egyik legjobban sikerült épülete, mely magára vonja az ember figyelmét és ízlésességével, szépségével mosolyt csal az arcokra.

Ezt a tulajdonságát mára teljesen elveszítette, tulajdonképpen hétköznapivá vált, csak nagyon alapos megfigyelés után elehet a két épületet azonosítani.

A volt *Nationala* Biztosítótársaság palotája, 2010-es felvétel

A különleges tetőszerkezet teljesen eltűnt, síkfödémeket kapott, az egész épületet megemelték három szinttel (a tetőtér is be lett építve), le lett egyszerűsítve, a balusztrádok csak az első szinten maradtak meg, az erkélyek is eltűntek.

Ami ma is látható az a főtető és a saroktető kiemelése, a homorú főhomlokzat és az alsó szinteken lévő nyílások.

Az épület ma teljesen üresen áll, elméletileg éppen felújítják, csak éppen senki sem dolgozik rajta, bejutni nem lehet, minden ajtó le van lakatolva. Sajnos, a legnagyobb probléma talán az, hogy Bukarestben nem ez az egyetlen ilyen példa, hogy nagyon szép és valódi értéket képviselő épületet hagynak tönkremenni, különböző okokra hivatkozva.

A biztosítótársaság főépületén kívül tudjuk még, hogy Cossinescu miniszter palotáját, Mc Gredistiano villáját, a D. Fialla házat, a *Hanul cu Tei* mellett, a Blănari utcában, 1883-ban ő tervezte, de sajnos egyelőre további információkat nem sikerült ezekről megtudni.

Továbbá az *Építő ipar és Építő művészet*ben megjelent cikk, arról számol be, hogy a Hotel Boulevard építésénél megrepedt egy pillér, de senki sem mert hozzányúlni, Langon kívül, aki sikeresen kijavította a hibát és így megmentette az építkezést. Ennek az információnak a hitelessége azért vonható kétségbe, mert a szállodát 1865 körül kezdték építeni, Alexandru Orăscu tervei alapján, először *Hotel Herdan*-nak nevezték, a tulajdonos után és 1877-ben nevezték át *Grand Hôtel du Boulevard*-nak. Talán annak köszönhetően, hogy két sugárút (Victoria és az Elisabeta) kereszteződésében áll. Az épület ma is létezik, de renoválják, már jó néhány éve és teljesen le van takarva.

Sok esetben találkozunk olyan információval is, miszerint ő tervezte volna a szállodát, ez vagy fordítási hibából adódik, vagy valamiféle átalakítási munkálatokat vezetett ő vagy pedig tervezett egy szállodát, melynek ez lehetett a neve, bár ez nem túl valószínű, mert ugyanabban a városban két ugyanolyan nevű szálloda léte nem túl elképzelhető.

5. A Kolozsvár – Az Egyetemi Könyvtár terve

5.1. A könyvtár történetéről

A mai egyetemi könyvtár elődje az Erdélyi Múzeumi Könyvtár, ennek alapját kezdetben adományokból hozták létre. Ezen adományok legfontosabb részét Kemény József könyvtára jelentette, 1842-ben, 15000 kötettel és 1000 kézirattal valamint diplomával. Ez az alap 1863-ra már 20483 példányra bővül. Viszont nem volt egy állandó épület, ahol megfelelő körülmények között tarthatták volna a kiadványokat és különböző bérelt helyiségekben raktározták ezeket. Leghosszabb ideig Bethlen Sándor házának földszintjén helyezték el a gyűjteményt, ahol 1860-ban olvasótermet is létesítettek, ezzel kapott közkönyvtár jelleget.

1872-ben az egyetem felavatásával létrejött az Egyetemi Könyvtár is és ezzel 12 évnyi működés után megszűnt a Múzeumi Könyvtár önállóan működni. Viszont továbbra is problémát jelentett, hogy nem volt egy kifejezetten könyvtárnak készült épület, amely a megfelelő körülményeket biztosította volna, emiatt a Múzeum-Egylet, az Egyetemi Tanács és a könyvtár vezetősége összefogott egy saját, különálló épület felépítésének érdekében.

5.2. Az épületre kiírt pályázat

Az első probléma melyre megoldást kellett találni az a terület kérdés volt. A kolozsvári vezetőség reagálva a kezdeményezésre felajánlott, ingyen egy területet a Belső-és Külső-Torda utca kereszteződésében, ezzel egy időben a magyar Kulturális és Tanügyi Minisztérium a régi színház területének a megvásárlását javasolta, az egyetem épületének szomszédságában. Végül, 1903-ban a minisztérium a Mikó és az Arany János utcák kereszteződésében lévő területet vásárolta meg, ahol fel is épült a könyvtár.

A megvásárolt terület igen alkalmasnak bizonyult, mivel nincs messze az egyetem főépületétől és központi helyen található.

Miután a terület adott volt, 1904-ben az említett minisztérium pályázatot írt ki a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár megtervezésére, hogy a legmegfelelőbbet választhassa. Ez az eljárás, amúgy is igen elterjedt volt a korszakban leginkább természetesen az állami beruházások esetében. A pályázat alapjául Erdély Pál, a könyvtár igazgatójának feltételei álltak. A szabályzat egy „zárt könyvtár” megtervezését írta elő, ami jellemző volt a korszakban és egy másik fő kitétel az volt, hogy ugyan egy épületben, de mégis különállóan legyen hely fenntartva az egyetemi gyűjteménynek és az Erdélyi Múzeum gyűjteményének.

A pályázatra eddigi adataink szerint nyolc pályamű érkezett.¹³ Ezekből jó pár eredeti terv most is megvan a könyvtárban: Kesslbauer Ágoston (Veszprém), Kismarty-Lechner Jenő & Wurga László (Budapest), Korb Flóris & Giergl Kálmán (Budapest), Komor Marcell & Jakab Dezső (Budapest), Lang Adolf (Budapest), Orth Ambrus & Somló Emil (Budapest), Sebestyén Artúr (Budapest) és Villányi János & Hajós Alfréd (Budapest).

5.3. Lang Adolf terve

Lang Adolf terveiből a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban mára mindössze négy karton maradt meg. Egy a főhomlokzatról, egy az oldalhomlokzatról, egy hosszmetset és egy másik metset, melyet Vais Gheorghe C-D szekcióként¹⁴ jelöl meg. Ezeket sikerült kiegészíteni a Magyar Digitális Képkönyvtárban talált földszinti és az első emeleti alaprajzzal, valamint a hosszmetset egy fekete-fehér változatával. (hatul)

---

¹³ Gheorghe Veis: Biblioteca Centrala Universitara Cluj 1906-1909, Alma Mater kiadó, Kolozsvár, 2006

¹⁴ Gheorghe Veis: Biblioteca Centrala Universitara Cluj 1906-1909, 38. old., Alma Mater kiadó, Kolozsvár, 2006

A Kolozsvári Egyetemi Könyvtárhoz készített pályamű

A szinte teljesen szimmetrikus főhomlokzat (a szimmetriájáta baloldalon található kisebb torony töri meg), melyből a fő tengelyt egy igazán impozáns torony emeli ki a Mikó utcára nézett volna.

A torony tengelyében helyezkedik el a két emelet magas bejárat, két oldalán egy-egy elég magas talpazatra állított szoborral. A bejárat fölött feltehetően a monarchia címere látható, ez azért is érdekes, mert a hagyományos ábrázolásban két címerpajzs szerepel, itt viszont egyetlen címerpajzsot tart a két angyal, de erre is lehet analógiát találni, például a Budai Várban. A címer fölött egy óra található és a tornyot egy elég magas kovácsoltvas rész fedi le, melyet a város szinte minden pontjáról látni lehetett. Az épület valójában kétemeletes, de a fő tengely két oldalán lévő egységekben az ablakok másfél szintnyi magasságot fognak át, alattuk pedig egy domborműves sáv húzódik félszintnyi magasságban.

A következő két egységben látszik, hogy az épület tulajdonképpen három szint magas, az ablakok itt kisebbek és igen változatosak, bár ez a homlokzat egészére jellemző csakúgy, mint a barokk építészetben gyakran használt rizalitos kiképzés.

Időzzünk kicsit többet az ablakok tárgyalásánál, úgy érzem igazán megéri, mivel az egyszerű legömbölyített sarkú egyenes záródású ablaktól, az egészen összetett mérműves ablakokig igen sokfélének találunk. A valószínűleg az alaksorhoz tartozó ablakok, mint egy vagy kétosztatú kosár vagy félköríves nyílások. A következő szinten egy vagy háromosztatú kosár vagy félköríves ablakok, melyek függőlegesen is tagolva vannak. Az első emeleten a félköríves háromosztatú ablakok dominálnak, legfelső szinten pedig az egyszerű legömbölyített nyílások helyezkednek el. A legdíszesebb ablakok a másfélemeletnyi magas nyílások, ezek szintén

háromosztatúak, vízszintesen és függőlegesen is és a felső rész közepén egy mérműszerű körablak található.

A sok és változatos kiképzésű ablak szükségszerű az épület rendezettségéből adódóan, hogy a belsőterek jól világítottak legyenek, ugyanakkor egy erős dinamizmust és légiességet biztosít a főhomlokzatnak, melynek a könnyed megjelenése igazán kellemesen hat a szemlélődőre. Ennek a dinamikus hatásnak a fokozásához segít hozzá a homlokzat síkjának egyenetlensége vagyis, hogy az első emeletig sima kváderfalazást alkalmaz a fölött pedig sima a falfelület. Az ablakok között viszont egy elég érdekes megoldást találunk, a másfél szintnyi maga ablakok között súlyosított pilaszterek vannak, egyszerű és stilizált fejezettel. A kisebb ablakok között pedig téglalapra hasonlító fölül íves, alul pedig homorú mélyedések

Érdemes kiemelni még egy részletet, a főtengely két oldalán található tetőszerkezetén lévő kovácsoltvas díszeket, melyekhez hasonlóval találkozunk majd a tordai Vigadó esetében.

Vais Gheorghe kiemel a főhomlokzat esetében egy igen érdekes ellentmondást, miszerint nem lehet első látásra eldönteni, hogy közintézménnyel vagy pedig egy magánpalotával állunk szemben és ennek az ellentmondásnak a gyökerét a toronyban véli felfedezni. A korabeli Európában igazából a városházáknál vagy perefektúráknál használtak tornyot, a település autonómiáját szimbolizálva ezzel. Az Osztrák-Magyar Monarchia területén belül is gyakran használtak tornyokat az intézmény önállóságának jelképekül és ez által a császári-királyi hatalmat hangsúlyozva. Emiatt indokolatlannak tartja a könyvtár esetében a torony használatát.

A mi a belsőt illeti a metszetek és az alaprajzok betekintést engednek a reprezentatív és az egyszerűbb terek elrendezésébe, díszítésébe. Nagy belső terekkel rendelkezik, ami a könyvtár mivoltából, adódik, itt is leginkább íves formákat használ, főleg a fontosabb, a nagyközönség számára is látogatható helyiségekben. A lépcsőkorlátok kovácsoltvasból készültek volna, ami elegáns és kellemes látványt biztosít. a belső terek díszítése, főleg a boltozatok és a plafonoké, a Langra jellemző gazdagsággal történtek volna.

Összességében úgy vélem, hogy ezen neobarokk terv alapján egy igazán impozáns könyvtárat lehetett volna felépíteni és Lang Adolf egyik kiváló munkájaként tartanánk számon.

6. Torda

Lang Adolf tordai tevékenységéről egyelőre nagyon keveset tudunk. Feltehetőleg a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárhoz készített tervekkel nagyjából egy időben készülhettek a tordai tervek is. Az *Építő Ipar és Építő Művészet* című folyóirat számol be arról, hogy ebben a kisvárosban két épület is Langnak tulajdonítható, a Vigadó és a Posta és Pénzügyi Palota épülete.

Jakab Dezső szerint mindkét épület gyengébb munka, bár magukon viselik Lang homlokzatkiképzésének részleteit, mégsem tartoznak a legkiválóbb munkák közé.

6.1. Vigadó

A Vigadó épülete egykor kaszinó volt, de színház és moziként is használható nagytermével. Ma a Tordai Állami Színház és a Teodor Mureşanu Városi Könyvtár található benne és nemrégiben fel lett újítva.

Az épület szintén neobarokk stílusban készült, akárcsak a Kolozsvári Egyetemi Könyvtér tervei.

Torda, Vigadó, 1911-es felvétel

Főhomlokzatát illetően itt sem beszélhetünk teljes szimmetriáról, kissé olyan hatást kelt, mintha kiegészítették volna utólag, baloldalon egy földszintes egységgel, jobb oldalon pedig egy kocs behajtóval. Bár ezen az oldalon tényleg történt némi változás és talán ez adja azt a kissé kellemetlen improvizatív jelleget, az eredetileg itt is egyszintesre tervezett kocs behajtó fölé húztak még egy szintet, amit azért az épülethez illően oldottak meg.

A főtengely hangsúlyosan kiemelt, rizalitos megoldásával, díszítésével és nyílásaival egyaránt. A földszinten, főkapuként két egyenes záródású kisebb ajtó található egyetlen íves keretben, mindkettő fölött egy-egy körablakkal. Az emeleten egy félköríves keretbe foglalt három osztatú legömbölyített sarkú egyenes záródású, szemöldök párkányos ablak, amely fölött a színház jelképe Thália és e fölött pedig egy ovális ablak található. Ami a színezést illeti egy 1911-es képeslap alapján, elmondható, hogy nem volt színeiben ennyire eltérő sávozás az ablak körül és a főtengely két oldalán, ami talán egyszerűbb és elegánsabb megoldás is volt. A mai alapszín a barackvirágszín és erre barnás csíkozás kerül, és ezen két szín kontrasztja a főtengely esetében kissé zavaró, a túldíszítettség érzését kelti.

Érdekes megoldást választ a főtengely és a melléktengelyek összekapcsolására, egy-egy kisebb ajtónyi sávot srégen helyez el és ezzel vezeti be a melléktengelyeket. Ezek esetén a díszítés jóval visszafogottabb és kellemesebb hatású is. Itt, a földszinten, mindkét oldalon található egy-egy nagyobb kosáríves ajtó, az emeleten pedig egy-egy legömbölyített sarkú, egyenes záródású, szemöldök párkányos ablakot használ.

Az 1911-es képeslapon, az ablakok mindkét oldalán van egy-egy sötétebb színű díszítő tábla, ezek mára eltűntek, csak úgy, mint a nagyobb ajtók kosárívei fölötti sötétebb díszítések.

Változtatás történt a jobb oldal legszélén is, befalaztak ott egy ajtót, aminek okát nem ismerjük.

Ami a tetőszerkezetet illeti, itt is íves megoldásokkal találkozunk, ami jóval nehezebb, mint mondjuk a szögletes formák használata, mert bonyolultabb számításokat igényel, de az épülethez ez sokkal jobban illik, a neobarokk stílus is, mint olyan ezt követeli meg. Formai szempontból az épület ezen része szenvedte el a legkevesebb átalakítást, viszont az eredeti burkolatot fényes pléhszerű lemezekkel helyettesítették. Fontos és szép részlet viszont, az itt is megtalálható eredetileg kovácsoltvas, jelenleg vagy lefestett vagy kicserélt díszítmény, amivel a könyvtár esetében is találkoztunk.

Torda, volt Vigadó, 2010-es felvétel

Összességében elmondható, hogy míg az eredeti épület, meglátásomban és ezzel Jakab Dezsőnek ellentmondva, igazán kellemes hatású, elegáns megjelenésű, bár nyilván nem érhet fel a könyvtár terveivel. A mai állapot már sokkal ellentmondásosabb, szükséges részleteket fedtek és hanyagolhatóbb részleteket emeltek ki és mindehhez hozzájárul a tetőhöz használt anyag, ami igen nagy kívánalmakat hagy maga után.

6.2. Posta és Pénzügyi palota

A Posta és Pénzügyi palota épülete sokban hasonlít a Vigadó épületére, tulajdonképpen, mintha annak lenne egy nagyobb és valamivel díszesebb változata.

Torda, Posta és Pénzügyi Palota

Ugyanúgy egyemeletes építmény, a földszinten kisebb egyenes záródású és nagyobb kosáríves ajtókkal valamint körablakkal, különbség viszont a szebben hangsúlyozott főbejárat, két szélén egy-egy oszloppal. Az emeleten félköríves ablakokat használ szemöldökpárkánnyal és ezek fölött végighúzódo díszítő sávval.

A központi tengely lefedése jóval díszesebb, de alakjában hasonló.

Ez esetben is saroképületről beszélünk csak úgy, mint a Vigadó esetében, de itt építészünk ezt nagyon szépen ki is használta és egy kisebb toronnyal kiemelte, mely keretet ad az épületnek és befejezettség, lezártág érzetét kelti.

Összhatásában itt egy jól sikerült épületről beszélhetünk, bár Jakob Dezső cikke szerint sokkal inkább hasonlít egy bérházhoz, mint közhivatalhoz.

7. Függelék

7.1. Lang Adolf műveinek jegyzéke

Magyarország:

Budapest: Régi Műcsarnok, 1875-1877

Régi Zeneakadémia, 1877-79

Magyar Színház,

A régi Phónix Biztosító székháza

Stein-palota, Andrásy út 1

Solymosi-bérház, Hold utca

Erzsébet-körúti 15-ös számú Nagy bérház

Ferenc-körút 10 és 17 szám alatti bérház

József-körút 82 szám alatti bérház

Vilmos-császár-út 29-es számú bérház

Vilmos-császár-út és a Podmaniczky-utca sarkán álló bérház

Milleniumi Kiállítás Vas- és Fémipari csarnoka, 1896

Kassa: Színház, 1899

Pécs: Színház, 1893-95

Városháza, 1907

Szeged: Kultúrpalota, 1896

Közfürdő, 1894

Szolnok: Fodor-féle nagy szálló

Románia:

Bukarest: „Nationala” Biztosítótársaság palotája

Közfürdő

Mc Gredistiano villaja (*Építő ipar és építő művészet*, 1917, 19-23. Szám)

Torda: Vigadó, 1901-ben készültek a tervek

Posta és Pénzügyi palota

Átalakításai:

Magyarország:

Budapest: Hangli Kioszk

Pannonia Szálloda, 1907

Budapest Szálló

Tervei:

Magyarország:

Szombathelyi színház

Románia:

Kolozsvári Egyetemi könyvtár

Ausztria:

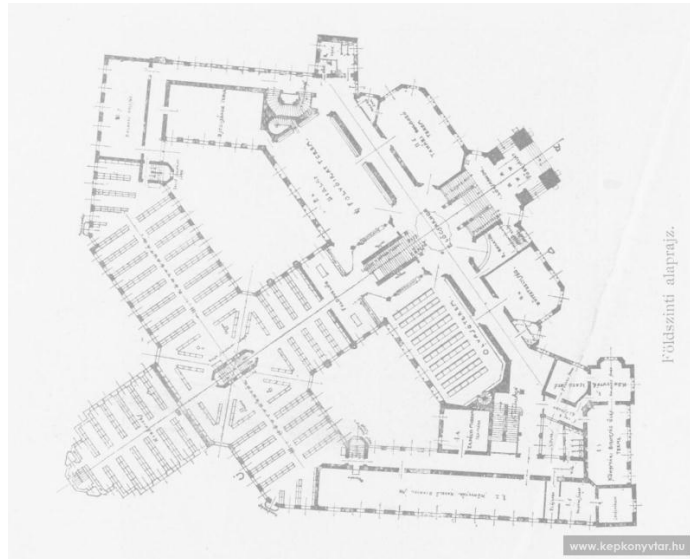
Színház és Kiállítási pavilontervek

Bécsi zsinagóga terve

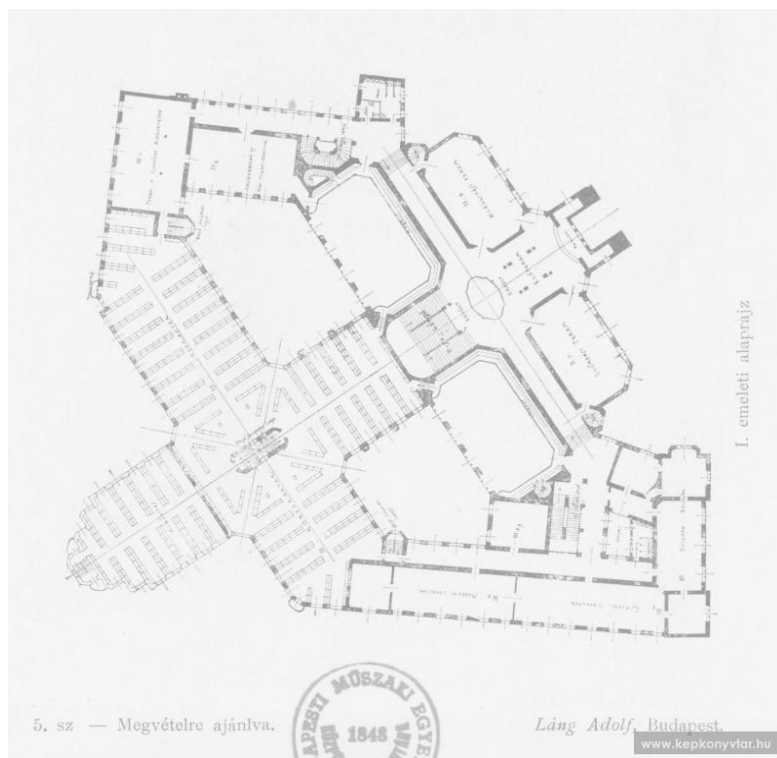
Csehország:

Kurhaus in Karsbad

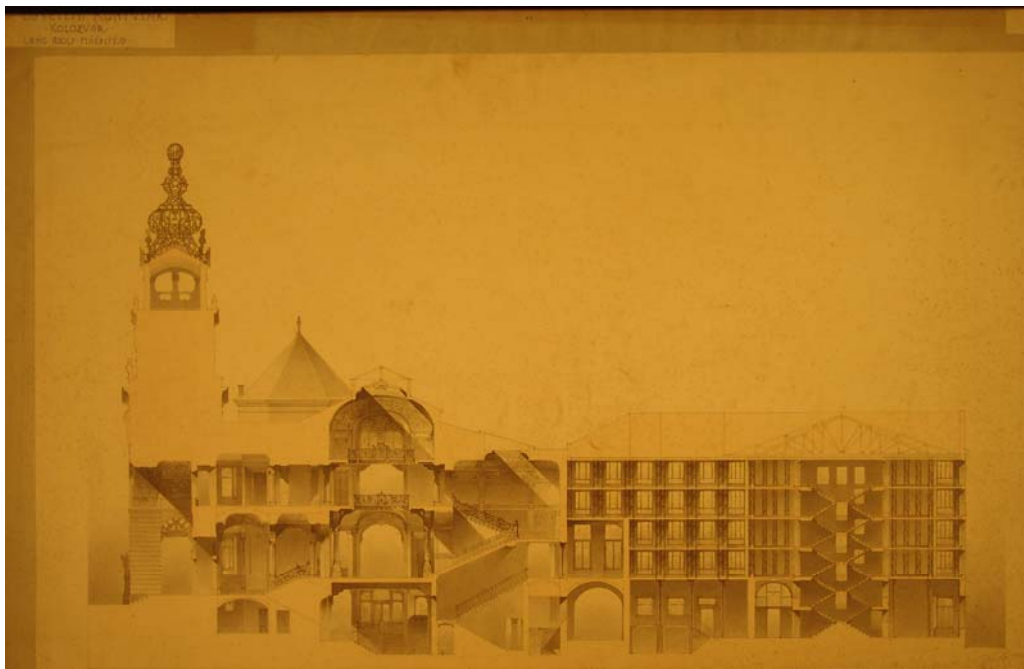
7.2. A Kolozsvári Egyetemi könyvtárhoz készített tervek:

1. Földszinti alaprajz

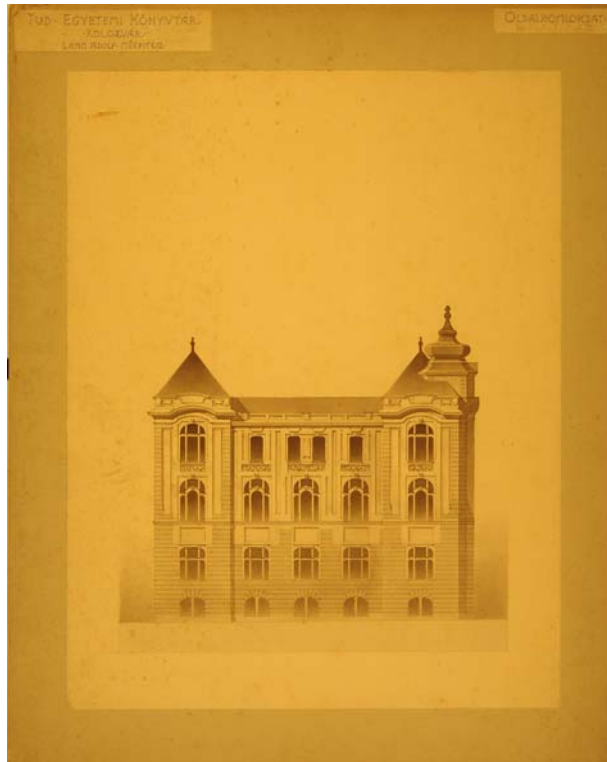
2. Az első emeleti alaprajz

3. Hozsmetszet

4. „C-D” Szekció

5. Oldalhomlokzat

Bibliográfia:

1. Források:

Építő ipar és építő művészet, 1917, 19-23. Szám

Dame, Frederic: *București în 1906*, editura Paralela 45, București, 2007

Művészet –szerk. Lyka Károly, 1913, 6. Szám, 214-215. Old

A Kolozsvári Egyetemi könyvtárhoz készített tervei, a <http://www.kepkonyvtar.hu/> -
ról

Vasárnapi Ujság, 1877, 44. szám, 1899, 36.szám

Vállalkozók Lapja, 1913 V. 14.

2. Monográfiák, tanulmányok:

Az építészet története, Kalmár Miklós: *Historizmus és századforduló*, 203.old.

Nemzeti tankönyv kiadó, Bp, 2001

Beke-Gábor-Prakfalvi-Sisa-Szabó: Magyar művészet 1800-tól napjainkig, Corvina kiadó, 2002,

Gaál Endre: *Szeged története 3*, 1. Rész, kiadja a Somogyi Könyvtár, Szeged, 1991

Kulinyi Zsigmond: *Szeged új kora*, kiadta, Szeged Szab. Kir. Város Közossége, Szeged, 1901

Merényi Ferenc: *A magyar építészet 1867-1967*, Műszaki kiadó, Bp, 1970

Pilkhoffer Mónika: *Pécs építésze a századfordulón (1888-1907)*, Pannónia könyvek, 2004, Pécs

Sisa József és Dora Wiebenson szerk.: Magyarország építészetének története, Vince kiadó, 1998, Bp

Tóth Ferenc szerk. *Csongrád megye építészeti emlékei* Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2000.

Vais, Gheorghe: Biblioteca Centrală Universitară Cluj, 1906-1909, Alma Mater kiadó, Kolozsvár, 2006

http://ro.wikipedia.org/wiki/Grand_H%C3%B4tel_du_Boulevard

http://www.lib.pte.hu/elektkonyvtar/repertoriumok/pecsiszemle/psznt_langadolf.htm

3. Összefoglaló munkák:

Constantin, Paul: *Dicționar universal al arhitecților*, editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986

Déry Attila-Merényi Ferenc: *Európai építészet 1750-1918*, Terc kiadó, Bp., 2004

Erich Zöllner: *Austria története*, Osiris kiadó, Budapest, 1998

Szenrkirályi Zoltán és Détschy Mihály: *Az építészet rövid története*, Műszaki kiadó, Bp., 2007